

**Het Mansvendergemaal in de Bommelerwaard beneden de Meidijk.
Dit is een schroefpompgemaal geweest**

BOMMELERWAARD – De Stichting De Vier Heerlijkheden houdt historische informatie bij over de dorpen Aalst, Brakel, Poederoijen en

Zuilichem. Op deze website verschijnt regelmatig een historische foto met bijbehorend verhaal.

In het westelijk gedeelte van de Bommelerwaard staat nog een oud stoomgemaal, helaas zonder stoommachine, in de volksmond het Mansveldergemaal genoemd. Gebouwd in 1855 op de plaats van een 'steenmolen' die eerder door brand was verwoest.

Het gemaal trok water uit de Poederoijense polder, de Prink en de Brakelse polder. Het water van dat gemaal kwam in de binnenboezem en liep dan via een sluis en de buitenboezem de Maas in.

Simon Mansvelder

De machinist in het begin van de vorige eeuw was Van Schaik. Simon Mansvelder kwam in 1912 van Nieuwerkerk aan de IJssel zijn taak overnemen. Behalve deze taak knipte en scheerde hij ook nog, maakte zelfs fietsen en repareerde tuinbouwmachines.

De Mester

In Poederoijen werd hij door zijn brede inzet en kennis wel "de Mester" genoemd. Zijn zoon Daniel Mansvelder (1908 - 1982) werd in 1926 eerste stoker op het gemaal bij zijn vader. Het gas dat vrijkwam door het stoken van antraciet, liep in een ketel via een pijp naar de brander. Met de hendels kon je de gastoevoer regelen, geregeld moest het lager via een glazen oliepotje met olie gesmeerd worden. Stokers waren Teunis de Zeeuw en Gerrit van den Anker.

Abraham Mansvelder

Daniël werd in 1949 officieel aangesteld als machinist. In 1962 werd zijn functie overgenomen door broer Abraham. Inmiddels draaide het gemaal op een Daf motor. Er was altijd werk te doen. Het vuil werd opgevangen met een krooshek en moest met een krabhaak op een platform getrokken worden en met een kruiwagen worden afgevoerd.

Vette paling

In het machinistenhuis verderop vergaderde in één van de kamertjes ook geregeld het polderbestuur. De machinist had ook neveninkomsten, hij hield geiten en ving geregeld met behulp van fuiken een vette paling.

In 1975 werd het D.W. van Dam gemaal in gebruik genomen, waardoor het Mansveldergemaal zijn functie verloor. Vanaf 2013 zijn de sluisen en het Mansveldergemaal gerestaureerd.

www.vierheerlijkheden.nl

De opening van het gerestaureerde Mansvelder gemaal werd omlijst door het duo Anna & Joris. Prachtig zoals ze de geschiedenis van deze plek

wisten uit te beelden met muziek en verhalen over de Waterwolf. De geschiedenis van het stoomgemaal gaat terug tot 1855 en werd gebouwd om de westelijke Bommelerwaard droog te malen. Na 1880 werd het ook ingezet voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie; waar immers water kan worden weggepompt, kan ook water worden ingelaten via de Boezem van Brakel door de Mansvelder sluis en de Brakelse sluis. Het gemaal werd in 1975 vervangen door het D.W. van Dam gemaal, een eindje verderop langs de dijk bij Poederrijen.

<https://youtu.be/mZ7HPPCTvuU>

Hoewel door de restauratie het behoud van het vervallen gemaal veilig gesteld lijkt, kunnen natuurlijk wel vraagtekens gezet worden bij de bestemming van het pand, dat sinds 2000 eigendom is van de gemeente Zaltbommel. Binnen is het niet gerestaureerd, wethouder Adri van Bragt sprak van authentiek en robuust. Maar waarom blijft het pand na de restauratie in gebruik voor opslag? Is het daarmee wel openbaar toegankelijk? De entree via het dijke is niet echt uitnodigend, er hangt zelfs een bordje 'privé'.

posted by hanviskie @ 1:47 PM

0 COMMENTS:

Post a Comment

<http://hanviskie.blogspot.com/>"><< Home

Het Brakelse Stoomgemaal, in de volksmond beter bekend als het Mansveldergemaal, genoemd naar machinisten Simon en Daniel Mansvelder, is kadastraal gelegen aan de Nieuwendijk 7 in Brakel. Het gemaal is gelegen in de Poederrijense hoek, een buurtschap aan de rand van het dorp Poederrijen. Dit voormalige stoomgemaal maakte, gezamenlijk met de batterijen van Brakel en Poederrijen, deel uit van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het is gelegen aan een gedempte weterring die uitmondt in een binnenboezem met vier uitwateringssluizen.

Het Mansveldergemaal is door aannemer J.C. van Limbeek uit Geldermalsen gebouwd en werd op 15 september 1857 in gebruik genomen. Het gemaal bestond uit een machinehal, een ketelhuis en een schoorsteen. Op 18 oktober 1879 werd besloten om een geheel nieuwe stoommachine met scheprad aan te schaffen. Dit had tot gevolg dat de machinehal vrijwel in het geheel afgebroken diende te worden. Hierna werd deze opnieuw opgebouwd met het zogenaamde schepradlokaal aan de zuidzijde. Het ketelhuis en de schoorsteen bleven gedurende deze bouwfase grotendeels behouden. Vermoedelijk werden in deze periode ook de overige sluizen aangelegd en de bestaande kademuren en loopbrug aan de oostzijde vervangen in gewapend beton. Na een brand in de machinehal op 8 mei 1888 zijn vermoedelijk de daken van de machinehal en het ketelhuis vervangen. Rond 1920 werd het ketelhuis voorzien van een dakkapelachtige opbouw en een aangebouwde loods dit om een nieuwe zuiggasmotor te kunnen plaatsen. Als gevolg hiervan werd de inmiddels overbodig geworden schoorsteen afgebroken. Op 28 april 1971 werd een nieuw gemaal, het iets verderop gelegen Van Dam van Brakel gemaal aan de Maasdijk in Poederrijen, opgericht en werd het Mansveldergemaal buitenwerking gesteld. In de periode daarna werden alle machines uit het pand verwijderd en werd de weterring aan de zuidwestzijde gedempt. Het plaatselijk verhoogde dak (nok) van de machinehal ten behoeve van de warmteafvoer werd geheel verwijderd. Ook werd de begane grondvloer aangepast door alle aanwezige sparingen te dichten en werden er enkele poortinvullingen aangebracht. Aan het eind van de twintigste eeuw zijn nog enkele kalkzandstenen binnenmuren en een tussenvloer aangebracht.

Algemeen

De opzet van het Mansveldergemaal wordt gevormd door een combinatie van vier bouwvolumes: de machinehal, het schepradlokaal, het ketelhuis en de loods. Het dak van de machinehal en het schepradlokaal is gedekt met Muldenpannen, het ketelhuis en de loods zijn voorzien van golfplaten. Onder de machinekamer is vermoedelijk een kelder aanwezig (voormalige

pompkamer). Het ketelhuis en de machinehal zijn voorzien van metalen spanten het zogenaamde 'Polonceau' spanttype, waarbij in de machinehal nog extra houten spanten zijn aangebracht.

Oostgevel

Het linkerdeel (de machinehal) is opgebouwd uit metselwerk in kruisverband. De gevel is voorzien van twee grenenhouten kozijnen voorzien van een rollaag. Aan de onderzijde zijn links en rechts twee grote ontlastingsbogen aanwezig. De linkerboog is opgebouwd uit éénsteens rollaag, de rechter uit 1,5steens rollaag. De linkerboog is dichtgezet in kruisverband en de rechter in halfsteensverband. Op de gevel zijn drie muurbeugels aanwezig. Tevens zijn diverse kleine openingen in de gevel waar te nemen.

Het rechterdeel (het ketelhuis) is opgebouwd uit metselwerk in kruisverband. Geheel links is een grote gevelopening onder een rondboog zichtbaar, die door middel van een toog is verdeeld in een deuropening (klampdeuren) en een half rond gietijzeren bovenlicht. Voor het overige wordt de muur onttrokken aan het zicht door de ervoor aangebouwde loods met lessenaarsdak.

Deze is opgebouwd uit metselwerk in kruisverband. De oorspronkelijk gietijzeren gootbeugels zijn nog aanwezig. De huidige mastgoot is van asbestcement.

Noordgevel

Het gevelvlak van de noordgevel wordt gevormd door de volumes van het ketelhuis en de links ervan aangebouwde loods. De gevel is opgebouwd uit metselwerk in kruisverband. Van oorsprong bevond zich aan deze zijde nog een gemetselde schoorsteen met een hoogte van circa 20 m. waarvan de fundamenten in de ondergrond nog aanwezig kunnen zijn. In deze gevel zijn dichtgezette openingen herkenbaar, die vermoedelijk de verbinding tussen de schoorsteen en het ketelhuis markeren. Zowel ter plaatse van het ketelhuis als van de aangebouwde loods is een

aanzet van een dichtgemetselde poortinvulling waar te nemen. De houten schuifpoorten, geleiderail en houten topgevelbekleding zijn vermoedelijk van recente datum, evenals de houten poortinvulling van de loods.

Westgevel

Het gevelvlak van de westgevel wordt gevormd door de volumes van het ketelhuis (links), de machinehal (midden) en het schepradlokaal (rechts). De gehele westgevel is opgebouwd uit metselwerk in kruisverband. In het linkerdeel zijn twee ijzeren halfronde vensters gesitueerd. In het middendeel zijn twee ijzeren rondboogvensters gesitueerd. In de top is een identiek half rond venster als in het linkerdeel gesitueerd. In de voet van de gevel bevindt zich een ronde dichtgemetselde sparing welke dienst heeft gedaan ten behoeve van de afvoerbuis van de toenmalige stoommachine. Het rechterdeel (schepradlokaal) is momenteel schuin aangekapt aan het middendeel maar was oorspronkelijk voorzien van een plat dak. Hierin zijn twee gevelopeningen waar te nemen, één voor de invulling van een deur met getoogde bovenzijde en rechts één voor een vermoedelijk half rond ijzeren raam. In de gevel zijn diverse muurankers geplaatst.

Zuidgevel

Deze gevel wordt voornamelijk gedomineerd door het grote dakvlak. De nok van het dak is aan het eind van de twintigste eeuw aangepast tot de huidige opzet. De ventilatieopbouw is hierbij verdwenen. De gesloten gevel wordt gevormd door de volumes van het schepradlokaal en de machinehal en is opgebouwd uit metselwerk in kruisverband. De dubbele deur is aangebracht aan het einde van de twintigste eeuw. In het muurwerk is tevens een ontlastingsboog waar te nemen met een rechthoekig venster. Onbekend is welke functie deze boog heeft gehad. De invulling van het metselwerk in kruisverband werd in een latere periode aangebracht. De oorspronkelijk gietijzeren gootbeugels zijn nog aanwezig. De huidige mastgoot is van pvc.

Interieur

Het gemaal werd niet met een kelder uitgevoerd maar het oorspronkelijke bestek spreekt wel van een onder de begane grondvloer gelegen pompkamer en waterlopen. In de huidige opzet is deze kelderlaag niet bereikbaar, de enige mogelijkheid die nog resteert is de toegang via het water. In het schepradlokaal zijn enkele robuuste muurdelen aanwezig die herinneren aan een waterrad op deze positie. Het rad was afgesteund tussen deze beide keermuren. In de noordwest hoek van de machinehal bevindt zich hoog boven de vloer een reservoir. Het ketelhuis en de machinehal hebben ijzeren Polonceauspanten, gecombineerd met houten spanten in de machinehal. De wanden zijn voorzien van een sobere witte kalklaag.

Loopbrug en kademuren

Voor de oostgevel bevindt zich een loopbrug welke is uitgevoerd in gewapend beton. Links en rechts van de loopbrug zijn betonnen kademuren opgericht met in het rechterdeel een trapje dat leidt naar het water.

Reden van plaatsing

Architectuurhistorische criteria:

- a. als bouwkundig overblijfsel van het industrieel erfgoed.

Ensemble-, landschappelijke - en stedenbouwkundige criteria:

- a. als onderdeel, samen met de batterijen onder Brakel en Poederrijen en de uitwateringssluisjes,

van de Nieuwe Hollandse Waterlinie;

a. de bijzondere landschappelijke situering met weteringen en sluzen.

Cultuurhistorische criteria:

a. de voormalige functie als gemaal die nauw is verbonden met de historische, technische en waterstaatkundige ontwikkeling van het gebied.

Bouwhistorische criteria:

- a. de voormalige functie als gemaal die herkenbaar is in de bouwmassa en sobere architectuur;
- b. het type spanten, de zogenaamde Polonceauspanten. Deze spanten werden vanaf het midden van de negentiende eeuw in industriële gebouwen toegepast;
- c. de bouwsporen die herinneren aan de aanwezigheid van machines, gemaal etc.

Contactinformatie

Bezoekadres

- Hogeweg 11
- 5301 LB Zaltbommel

Postadres

- Postbus 10.002
- 5300 DA Zaltbommel

Contact

- Bel: 14 0418
- info@zaltbommel.nl

Over deze website

- [Sitemap](#)
- [Meer informatie](#)

?> Nadat het rivierpolderreglement in 1838 in werking trad, viel het beheer van de Drielse Wetering onder het Polderdistrict Bommelerwaard boven den Meidijk. Rond 1864 werd het Polderdistrict Bommelerwaard boven den Meidijk gesplitst in een Maasafdeling (het stroomgebied van de Drielse Wetering) en een Waalafdeling (het stroomgebied van de Bommelse Wetering). Beide afdelingen beschikten over een eigen stoomgemaal van 100 pk te Aalst.

In de inventaris van het Polderdistrict Bommelerwaard beneden de Meidijk (Arch. 66) staat onder no 517-519 te lezen dat de bouw van het stoomgemaal in 1855 begon, nadat de stoomwatermolen van de dorpspolder Brakel was afgebrand. Dit gebeurde volgens een krantenartikel in de "De Rotterdamsche courant" op woensdag 13 juni 1855. Op [een oude kaart](#) uit 1838 van Fijnje staat deze molen aangegeven als "De steenen molen". In de directe omgeving stond nog een watermolen "De oude molen". Waarschijnlijk dateerden deze molens uit de jaren 1745/46.

[Het stoomgemaal](#) staat later bekend als het Mansvelder gemaal, het gemaal trok water uit de Poederrijense polder, de Brakelse polder en de Brakelse polder. Het water van dat gemaal kwam in de binnenboezem en liep dan via [een sluis en de buitenboezem](#) de Maas in. In deze Brakelse dubbelsluis is aan de westkant een [gedenksteen](#) ingemetseld. Volgens deze gedenksteen is de sluis in 1753

gebouwd, dit gebeurde in opdracht van Willem Henderik Pieck, Heer van Brakel. Deze Henderik Pieck leefde van 1698 – 1762 en was tevens Heer van Enspijk en Zoelen, ambtman van Beesd en Rhenoy. Willem Henderik Pieck heeft rond 1750 de Brakelse paardenmarkt ingesteld. De sluis is tot 1970 in gebruik geweest. In de jaren vijftig van de vorige eeuw is het nog een keer gerestaureerd. In 1970 is een nieuwe uitwateringsmond met gemaal in gebruik genomen. Dit D.W. van Dam - gemaal pompt al het water ten westen van de Meidijk in de afgedamde Maas.

In het begin van deze eeuw was Van Schaik de machinist op het gemaal, Simon Mansvelder kwam in 1912 van Nieuwerkerk aan de IJssel zijn taak overnemen, maar behalve deze taak knipte en scheerde hij ook nog, maakte zelfs fietsen en tuinbouwmachines en werd in Poederoijen wel "de Mester" genoemd.

[Daniel mansvelder](#) (1908 - 1982) werd in 1926 eerste stoker op het gemaal bij zijn vader. Er draaide een [Duitse zuiggasmotor](#), en er werd gestookt met antracietkolen. Het gas dat vrij kwam liep in een ketel via een pijp naar de brander. Met de hendels kon je de gastoevoer regelen, geregeld moest het lager via een glazen oliepotje met olie gesmeerd worden. Stokers waren Teunis de Zeeuw en Gerrit van den Anker. Daniël werd in 1949 officieel aangesteld als machinist. In 1962 werd zijn functie overgenomen door broer Abraham. Inmiddels draaide het gemaal op een Daf motor. Om tijdens het malen het vuil uit het water te houden was een krooshek geplaatst. Met een krabhaak werd het vuil op een platform getrokken en met een kruiwagen afgevoerd.

In het machinistenhuis verderop vergaderden in een van de kamertjes ook geregeld het polderbestuur. De machinist had ook neveninkomsten, hij hield geiten en ving geregeld met behulp van fuiken en een vergunning een vette paling. In 1975 werd het D.W. van Dam gemaal in gebruik genomen waardoor het Mansveldergemaal zijn functie verloor. Gelukkig is dit monument tot op de huidige dag bewaard gebleven.